

“KRİMİNALİSTİKA” KAFEDRASI

KRİMİNALİSTİKA FƏNNİ ÜZRƏ KURSANTLAR ÜÇÜN

M Ü H A Z İ R Ə

MÖVZU №3. KRİMİNALİSTİK TEXNİKANIN ÜMUMİ MÜDDƏALARI.

Tərtib etdi: “Kriminalistika” kafedrasının
müəllimi, polis polkovnik-leytenantı **Rasim İsaqov**

Mühazirə kafedranın iclasında müzakirə edilib və bəyənilib.
Protokol № 5. “ 7 yanvar” 2010-cu il
(2013-cu ilin noyabr ayında əlavə və dəyişikliklər edilmişdir)

B A K I 2 0 1 3

MÖVZU № 3. «KRİMINALİSTİK TEXNİKANIN ÜMUMİ MÜDDƏALARI».

Mühazirənin planı:

Giriş.

1.Kriminalistik texnikanın anlayışı, sistemi və tətbiqedilməsinin hüquqi əsasları.

2.Maddi sübutların aşkar edilməsində, qeyd edilməsində və götürülməsində istifadə edilən texniki - kriminalistik vasitələr.

3. Maddi sübutların ilkin və ekspert tədqiqatlarında istifadə olunan texniki-kriminalistik vasitələr.

Nəticə.

Ədəbiyyat:

1. Kriminalistik texnika. Bakı, 2006, səh. 12-34.
2. Kriminalistika mühazirələr toplusu. Bakı, 2007, səh. 61-74.
3. K.Q.Sarıçalinskaya «Kriminalistika»Bakı 1999.
4. İ.Süleymanov və başqaları «Kriminalistika» Bakı 2000
5. DİN-in 16.10.2001-ci il tarixli «DİN-in Kriminalistik Tədqiqatlar İdarəsi haqqında əsasnaməsinin təsdiq edilməsinə dair» 402 №-li əmri.
6. DİN-in 05.12.09 tarixli «Cinayət təqibi üzrə əhəmiyyət kəsb edən dəlillərin, qablaşdırılması və tədqiqata təqdim olunması və təhvil verilməsi barədə Qaydaların təsdiq edilməsinə dair» 722 №-li əmri.
7. В.С.Аханов, Д.В. Мирский «Руководство по криминалистической технике» Москва 1984
8. С.В.Дубровин «Криминалистическая диагностика Москва 1989.
9. Р.Т.Скорченко «Криминалистика» Техника криминалистического обеспечения, расследования преступлений» Москва 1999.
10. «Криминалистическая техника» под ред. К.М Балашова и А.П Парфеникова. Москва 2002 с.18-32

G İ R İ Ş

Cinayətkarlığa qarşı mübarizə dövlət tərəfindən hüquq-mühafizə orqanlarına həvalə olunmuşdur. Bununla yanaşı dövlət bu mübarizəni aparmaq üçün hüquq mühafizə orqanlarını müəyyən vasitələrlə də təmin etmişdir. Həmin vasitələr əsasən 3 qrupa bölünür:

1. Hüquqi vasitələr.
2. Əməliyyat-axtarış vasitələri.
3. Kriminalistik-texniki vasitələr.

Hüquqi vasitələrə Cinayət Prosesual Qanununda nəzərdə tutulan müxtəlif istintaq və başqa hərəkətlərdə istifadə edilən vasitələr aiddir. Bu vasitələr cinayət tərkibinin müəyyən olunmasına və onun təqsirli olub-olmamasını aydınlaşdırmasına, eləcə də cinayətin törənməsini şərait yaradan səbələrin öyrənilməsinə yönəldilmişdir. Prosesual vasitələrin tətbiqi müstəntiqlərə, prokurorlara, təhqiqat və məhkəmə işçilərinə həvalə olunmuşdur. Tipik prosesual vasitələrə aşağıdakı istintaq hərəkətlərini aid etmək olar: zərərçəkənin, şahidin, şübhəli şəxsin və təqsirləndirilən şəxsin dindirilməsi, üzləşdirmə, hadisə yerinə baxış, axtarış, götürmə, istintaq eksperimenti, tanınma və s.

Prosesual vasitələr digər vasitələr arasında rəhbər yeri tutur. Bu vasitələr tətbiq edilmədən istintaq aparmaq qeyri-mümkündür.

Prosesual vasitələr sayılan istintaq hərəkətlərinin siyahısı getdikcə genişlənir. Belə ki, əvvəllər vaxt və idi tanınma, istintaq ekspertimenti kimi istintaq hərəkətləri yox idi. Sonralar bu istintaq hərəkətləri CPM-də öz əksini tapmışlar.

2000-ci il sentyabrın 1-dən qüvvəyə minmiş Azərbaycan Respublikası CPM-nin 260-cı maddəsi ilə isə daha bir istintaq hərəkəti «ifadələrin yerində yoxlanması» istintaq hərəkəti də əvvəlki istintaq hərəkətləri siyahısına əlavə olundu. Söz yox ki, gələcəkdə buna zərurət yarandıqda prosesual vasitələrin siyahısı daha genişlənəcəkdir.

Cinayətkarlığa qarşı mübarizədə əməliyyat-axtarış vasitələrinin də əhəmiyyəti böyükdür. «Əməliyyat-axtarış fəaliyyəti haqqında» 28 oktyabr 1999-cu il tarixli Qanunun 10-cu

maddəsində əməliyyat işçilərinin: vətəndaşların sorgusu, soraqlaşma, telefon danışıklarına qulaq asma, insanların güdülməsi, şəxsiyyətin eyniləşdirilməsi, müqaisəli tədqiqat üçün nümunələrin toplanması və s. kimi əməliyyat-axtarış vasitələrindən istifadə etmək hüquqları göstərilmişdir.

Onu da qeyd etməliyik ki, əməliyyat-axtarış tədbirləri həyata keçirilərkən məlumat sistemlərindən, videoyazı, audioyazı, kinoçəkmə və foto-şəkil çəkmə və digər ətraf mühitlə və insanların həyatı və səhhətinə ziyan vurmayan texniki və s. vasitələrdən geniş istifadə olunur.

Cinayətkarlığa qarşı mübarizədə texniki-kriminalistin vasitələrdən istifadə olunmasının müqaisə edilməz dərəcədə böyük əhəmiyyəti vardır. Onlardan hadisə yerinə baxış zamanı, axtarış prosesində, istintaq eksperimenti zamanı və s. istintaq hərəkətləri yerinə yetirilərkən, eləcədə əməliyyat-axtarış fəaliyyəti zamanı geniş istifadə olunur. Texniki-kriminalistik vasitələrdən məqsədyönlü istifadə etmək istintaq hərəkətlərinin nəticələrini xeyli yüksəldir. Xüsusən, zəif görünən və görünməyən əl barmaq izlərinin aşkar edilib götürülməsində, mikroobyektlərin, cinayət alətlərinin, gizlədilmiş əşyaların və digər maddi sübutların aşkar edilib götürülməsində texniki-kriminalistik vasitələrin tətbiqinin böyük əhəmiyyəti vardır.

Texniki-kriminalistik vasitələrin anlayışı, təsnifatı və tətbiq dairələri barədə kriminalistika elminin sistemində mühüm əhəmiyyət kəsb edən bölmələrdən biri olan «Kriminalistik texnika» bölməsində bəhs edilir.

Kriminalistik texnika «Kriminalistika» elminin digər bölmələri olan – Kriminalistikanın nəzəri və metodoloji əsasları, kriminalistik taktikası və ayrı-ayrı növ cinayətlərin istintaqının kriminalistik metodikası – bölmələri ilə qarşılıqlı, ardıcıl, məntiqi əlaqədə olmaqla vahid tam bir elm kimi «Kriminalistika» elmini təşkil edirlər.

Kriminalistik texnika izlərin əmələ gəlmə mexanizmindən asılı olaraq onların aşkar edilməsi. Götürülməsi, qablaşdırılması və rəsmiləşdirilməsində istifadə edilən elmi-texniki vasitələrin tətbiq xüsusiyyətləri izah olunur.

Bunlarla yanaşı, bu bölmədə insanın kriminalistik tədqiqatı əhəmiyyətli yer tutur. Həmin tədqiqat nəticəsində insanın cinayət əməlini törədən zaman müxtəlif obyekt və subyektlərlə qarşılıqlı təsiri nəticəsində ətraf maddi aləmdə əks olunmuş xüsusiyyətləri öyrənir. İnsanın eyniləşdirilməsinin müxtəlif imkanları araşdırılır və bu məqsədlə onun tərəfindən qoyulmuş bioloji və anatomik izlərdən istifadə edilir. İnsanın foto-şəkillərinə, skelet qalıqlarına görə eyniləşdirilməsinin imkanları tədqiq olunur.

DİN-in müstəqil struktur hissəsi olan Kriminalistik Tədqiqatlar İdarəsinin əsas vəzifələrinə cinayətkarlığa qarşı mübarizədə, cinayətlərin istintaqında, təhqiqatında kriminalistik metod və vasitələrdən istifadə olunmasının təmin edilməsi, həmçinin daktiloskopik, ballistik, trasoloji, xəşunaslıq, sənədlərin tədqiqi, foto-video sənədlərinin tədqiqi, avtotexniki, yanğıntexniki, partlayıcı qurğuların tədqiqi, material, maddə və məmulatların fiziki-kimyəvi üsullarla tədqiqi, bioloji, botaniki, mineraloji, ekoloji və yeyinti məhsullarının tədqiqi aid edilir. (DİN-in 16.10.2001-ci il tarixli «DİN-in Kriminalistik Tədqiqatlar İdarəsi haqqında əsasnaməsinin təsdiq edilməsinə dair» 402 №-li əmri).

Biz hazırkı mühazirəmizi kriminalistika texnikasının ümumi müddəalarına, yəni kriminalistika texnikasının anlayışı, sistemi, vəzifələri, texniki-kriminalistik vasitələrin tətbiq edilməsinin hüquqi əsasları və prinsiplərinin öyrənilməsinə həsr edəcəyik.

Sual 1. Kriminalistik texnikanın anlayışı, sistemi və tətbiq edilməsinin hüquqi əsasları .

Kriminalistik texnika kriminalistika elminin ilk yaranmış və əsas hissələrindən biri sayılır."Kriminalistik texnika" termini iki mənada istifadə olunur:birinci - kriminalistika elminin bir hissəsi kimi,ikinci – texniki vasitələrin məcmusu kimi,yəni sübutların yığılmasında və tədqiqində tətbiq olunan cihazlar, aparatlar, qurğular,alətlər,dəstlər və materiallar nəzərdə tutulur.

Kriminalistika elminin bir hissəsi kimi kriminalistik texnikanın sisteminə aiddir:

1.ümumi müddəalar,hansı ki kriminalistik texnikanın sistemini onun vəzifələrini, kriminalistik texnikanın tətbiq edilməsinin elmi və hüquqi əsaslarını, texniki kriminalistik vasitələrin ümumi xarakteristikası barədə məlumatları özündə birləşdirir;

2. kriminalistik fotoqrafiya ,video və səsyazma;

3. trasologiya (kriminalistik izşünaslıq);

4.odlu silahların, döyüş sürsatlarının,soyuq silahların,partlayıcı qurğuların və onların tətbiqi izlərinin kriminalistik tədqiqi;

5.sənədlərin kriminalistik tədqiqi (məhkəmə xəşünaslıq, məhkəmə müəllifşünaslıq,sənədlərin texniki– kriminalistik tədqiqi;

6.kriminalistik qabitoskopiya (insanın zahiri əlamətlərinin tədqiqi);

7. kriminalistik qeydiyyat;

8. kriminalistik odorologiya

9. kriminalistik fonoskopiya;

10. material maddə və məmullatların kriminalistik tədqiqi;

Cinayətkarlığa qarşı mübarizədə texniki kriminalistik vasitələrdən istifadə olunmasının müqayisəedilməz dərəcədə böyük əhəmiyyəti vardır. Onlardan hadisə yerinə baxış zamanı, axtarış prosesində, istintaq eksperimenti zamanı və s. istintaq hərəkətləri yerinə yetirilərkən, eləcə də əməliyyat-axtarış fəaliyyəti zamanı geniş istifadə olunur. Texniki-kriminalistik vasitələrdən məqsədyönlü istifadə etmək istintaq hərəkətlərinin nəticələrini xeyli yüksəldir. Xüsusən, zəif görünən və görünməyən əl-barmaq izlərinin aşkar edilib götürülməsində, mikroobyektlərin, cinayət alətlərinin, gizlədilmiş əşyaların və digər maddi sübutların aşkar edilib götürülməsində texniki-kriminalistik vasitələrin tətbiqinin böyük əhəmiyyəti vardır.

Kriminalistik texnika “Kriminalistika” elminin digər bölmələri olan – kriminalistikanın nəzəri və metodoloji əsasları, kriminalistik taktika və ayrı-ayrı növ cinayətlərin istintaqının kriminalistik metodikası – bölmələri ilə qarşılıqlı, ardıcıl, məntiqi əlaqədə olmaqla vahid tam bir elm kimi “Kriminalistika” elmini təşkil edirlər.

Kriminalistik texnika, izlərin əmələ gəlmə mexanizmindən asılı olaraq, onların aşkar edilməsi, götürülməsi, qablaşdırılması və rəsmiləşdirilməsində istifadə edilən elmi-texniki vasitələrin tətbiqi xüsusiyyətlərindən bəhs edir.

Kriminalistik texnika – kriminalistikanın bir bölməsi olub, törənmiş cinayət hadisəsi ilə bağlı məlumatların aşkar olunması, götürülməsi, qeyd edilməsi, toplanmış məlumatların tədqiq edilməsi, həmçinin cinayətin qarşısının alınması məqsədilə elmi-texniki vasitələrin işlənilib hazırlanması haqqında nəzəri müddəalardan və təkliflərdən ibarətdir.

Kriminalistik texnikanın özünün xüsusi vasitə və metodlarının hazırlanmasında təbiət və texniki elmlərin nailiyyətlərindən geniş istifadə edilir. Kimyanın, fizikanın, təbabətin, biologiyanın və digər elm sahələrinin metodları cinayətin izlərinin aşkar edilməsinə və maddi sübutların tədqiqinə ədalət mühakiməsinin tələblərindən irəli gələn vəzifələrə uyğunlaşdırılaraq tətbiq edilmiş və bununla yanaşı, xüsusi kriminalistik metodlar da işlənib hazırlanmışdır. Nəticədə, kriminalistikada cinayətin açılması, istintaqı və qarşısının alınması üçün xüsusi hazırlanmış kriminalistik-texniki vasitələr sistemi yaradılmışdır. Söz yox ki, kriminalistik texnikanın inkişafında xarici ölkələrin cinayətkarlığa qarşı mübarizəsində əldə etdikləri böyük təcrübənin də geniş rolu olmuşdur.

İstintaq hərəkətlərinin səmərəli keçirilməsi üçün texniki-kriminalistik vasitələrin əhəmiyyəti böyükdür. Belə ki, məhz texniki-kriminalistik vasitələrin tətbiqi nəticəsində görünməyən və zəif görünən barmaq izlərini, mikroobyektləri, cinayət törətmə vasitələrini, gizli saxlanc yerlərində saxlanılan oğurlanmış qiymətli şeyləri və cinayət hadisəsinin digər hallarını, şübhə edilən şəxsin təqsirini sübut etmək üçün zəruri olan digər maddi sübutları aşkar etmək olur. Texniki-kriminalistik vasitələr protokoldan fərqli olaraq istintaq hərəkətinin aparıldığı şəraiti dolğun əks etdirməyə imkan verir, onun nəticələrinin yüksəlməsinə səbəb olur.

Axtarış əhəmiyyətli informasiyanın toplanmasında da texniki-kriminalistik vasitələrin rolu böyükdür. Onlardan istifadə etməklə bilavasitə hadisə yerində əl, ayaq, sındırma alətlərinin və nəqliyyat vasitələrinin izləri müəyyən olunur. Əldə edilmiş

məlumatlar oğurluq, soyğunçuluq və quldurluq törədən şəxslərin «*isti izlərlə*» axtarılıb tutulmasına imkan verir.

Texniki-kriminalistik vasitələrdən əməliyyat-axtarış fəaliyyətində də istifadə olunur. Kriminalistik qeydiyyatlar, axtarışda olan cinayətkarların şifahi portretlərinin tərtib olunmasında istifadə edilən cihazlar və digər kriminalistik vasitələr cinayətin açılmasını, oğurlanmış əşyaların tapılmasını asanlaşdırır.

“Əməliyyat-axtarış fəaliyyəti haqqında” 28 oktyabr 1999-cu il tarixli qanunun 10-cu maddəsində əməliyyat işçilərinin: vətəndaşların sorğusu, soraqlaşma, telefon danışığına qulaq asma, insanların güdülməsi, şəxsiyyətin eyniləşdirilməsi, müqayisəli tədqiqat üçün nümunələrin toplanması və s. kimi əməliyyat-axtarış vasitələrindən istifadə etmək hüquqları göstərilmişdir.

Laboratoriya şəraitində keçirilən tədqiqatlarda ekspert-kriminalistlərin həll etdikləri məsələlər çox vaxt cinayətlərin açılmasında və istintaqında həlledici rol oynayır.

Texniki-kriminalistik vasitələrin cinayətlərin profilaktikasında da böyük əhəmiyyəti vardır. Onların tətbiqi ilə cinayəti doğuran səbəb və şərait müəyyənləşdirilir və onları aradan qaldırmaq məqsədi ilə konkret tədbirlər hazırlanır. Məsələn, «ingilis qıfılları» adlanan qıfılların 2-3 dəqiqə ərzində cinayətkarlar tərəfindən plastilin, sabun və s. ilə açılması ilə əlaqədar ekspertin təklifi ilə onları hazırlayan 16 zavod qıfılın konstruksiyasını dəyişərək yol verilmiş çatışmamazlığı aradan qaldırmışdır.

Hüquq-mühafizə orqanlarının cinayətkarlığa qarşı mübarizədə istifadə etdikləri elmi-texniki vasitələri 2 qrupa bölmək olar:

1. Əməliyyat-texniki vasitələr (gecə görmə cihazları, digər müşahidə və texniki nəzarət vasitələri və s.);
2. Kriminalist-texniki vasitələr (müxtəlif materiallar, cihazlar, aparatlar, alətlər və s.).

Göstərilən hər iki qrupda müxtəlif obyektlərin axtarılması, qeyd edilməsi, götürülməsi, məlumatların toplanması, tədqiq edilməsi, istifadə edilməsi üçün xüsusi texniki vasitələr mövcuddur.

Tədqiqat aparmaq üçün nəzərdə tutulmuş texniki vasitələr öz növbəsində iki qrupa bölünür. Onların bir hissəsi ibtidai istintaq zamanı əməliyyat-axtarış tədbirləri və istintaq hərəkətlərinin həyata keçirilməsində istifadə edilir. Digər hissəsi isə stasionar şəraitdə ekspert tədqiqatlarının həyata keçirilməsində tətbiq edilir. Onu da qeyd etmək lazımdır ki, bəzi texniki vasitələr hər 2 halda istifadə edilə bilər.

Texniki-kriminalistik vasitələrin təsnifatı müxtəlif əsaslara görə aparılır:

1. Mənşəyinə görə;
2. Tətbiq edən subyektə görə;
3. Təyinatına görə.

A.İ.Vinberq və V. P. Kolmakov mənşəyinə görə texniki-kriminalistik vasitələri 3 növə bölürlər:

- a) xüsusi kriminalistik məqsədlər üçün hazırlanmış (daktiloskopiya üçün hazırlanmış vasitələr, səyyar kriminalistik laboratoriyalar və s.);

b) kriminalistik məqsədlərin həyata keçirilməsinə uyğunlaşdırılmış (fotoaparətlər, müxtəlif mikroskoplar və alətlər);

c) universal texniki-kriminalistik vasitələr.

Kriminalistik texnikanın istintaq təcrübəsində tətbiqi təkcə cinayətlərin açılması və istintaqında deyil, həm də onların qarşısının alınmasında mühüm rol oynayır. Bu məqsədlə kriminalistik texnikanın istintaq və əməliyyat axtarış təcrübəsində, ekspertiza idarələrində tətbiqinin nəticələri öyrənilib ümumiləşdirilir və uyğun təkliflər işlənilib hazırlanır.

Geniş profilaktik tədbirlər proqramının işlənilib hazırlanması üçün cinayətlərin törədilmə üsullarının, ona şərait yaradan halların öyrənilməsi vacibdir.

Profilaktik tədbirlər həm cinayət törədilməsinə şərait yaradan halların aşkar edilməsinə və istintaqın optimallaşdırılmasına, həm də onların qarşısının alınmasına və aradan qaldırılmasına yönəlmişdir. Məsələn sürətçıxarma və poliqrafiya texnikasının təcrübədə geniş tətbiq edilməsi ilə əlaqədar pul əskinəslərinin və digər qiymətli kağızların saxta yolla hazırlanması cinayətləri çoxalmışdır. Kriminalistlər tərəfindən təklif olunmuş xüsusi boyaların kağızın tərkibinə daxil edilməsi, blanklarda rekvizitlərin, müdafiə torlarının olması həmin saxtalaşdırmaların aşkar edilməsinə kömək edir.

Laboratoriya tədqiqatlarında istifadə olunan texniki – kriminalistik vasitələr əvəz edilməzdir. Yalnız həmin vasitələrin küməyi ilə ekspert – kriminalistlər istintaq üçün əhəmiyyət kəsb edən çoxsaylı məsələləri həll edə bilirlər.

Cinayətlərin törədilmə üsul və vasitələri fasiləsiz olaraq dəyişdiyi kimi, onlara qarşı mübarizə vasitələri durmadan inkişaf

edir . Kriminalistik elmi texniki üsul və vasitələrin profilaktika məqsədi ilə tətbiqi yollarının müasirləşdirilməsi və dərinləşdirilməsi kriminalistika elmi qarşısında duran mühüm vasitələrdən biridir .

Onu da qeyd etmək lazımdır ki, kriminalistik texnikanın tətbiqi cinayətlərin açılması və istintaqı ilə yanaşı, həm də onların qarşısının alınmasında da mühüm rol oynayır. Profilaktik tədbirlər həm də cinayətin törədilməsinə şərait yaradan halların aşkar edilməsi və qarşısının alınmasına və aradan qaldırılmasına yönəlmişdir. Məsələn, pul əskinalarının və qiymətli kağızların saxta yolla hazırlanması cinayətlərinin çoxalması ilə əlaqədar kriminalistlər tərəfindən təklif edilmiş: kağızın tərkibinə xüsusi boyaların daxil edilməsi, banklarda rekvizitlərin, müdafiə torlarının olması həmin saxtalaşdırmanın aşkar edilməsinə kömək edir.

Texniki-kriminalistik vasitələrin ekspert-kriminalistlər tərəfindən laboratoriya tədqiqatlarında istifadə edilərək, istintaq üçün əhəmiyyət kəsb edən çoxsaylı məsələləri həll etmələri danılmazdır.

Söz yox ki, cinayətkarlar zaman keçdikcə cinayətləri törətmə üsul və vasitələrini dəyişirlər və bununla əlaqədar onlara qarşı mübarizə vasitələri də durmadan inkişaf edir, təkmilləşir. Məhz buna görə də kriminalistika elmi qarşısında duran mühüm məsələlərdən biri elmi-texniki üsul və vasitələrin profilaktika məqsədi ilə tətbiqi yollarının müasirləşdirilməsi və dərinləşdirilməsidir.

Professor N.A. Selivanov texniki-kriminalistik vasitələri iki əsas üzrə təsnif edir: mənşəyinə və təyinatına görə.

Mənşəyinə görə texniki-kriminalistik vasitələr 2 qrupa bölünür:

1. Xüsusi kriminalistik vəzifələrin həllinə uyğunlaşdırılmış ümumtexniki vasitələr (foto, kino, videoyazı, səsyazma və s. vasitələr);

2. Yalnız kriminalistik vəzifələrin həlli üçün nəzərdə tutulmuş vasitələr (kriminalistik təyinatlı xüsusi fotokameralar, əl izlərini aşkar edib götürmək üçün yod buxarı borusu və s.).

N.A.Selivanov texniki-kriminalistik vasitələri təyinatına görə də 2 qrupa bölür:

1. Müstəntiq və kriminalistlər üçün sübutların aşkar edilməsi, götürülməsi, qeyd edilməsi üçün nəzərdə tutulmuş texniki vasitələr (foto şəkilçəkmə, səsyazma, videoyazı aparatları və s.);

2. Maddi sübutların tədqiqində istifadə edilən texniki vasitələr (məhkəmə tədqiqat fotoqrafiyasının istifadə etdiyi üsul və vasitələr, analitik lüminessensiya lampaları, lupalar, mikroskoplar və s.).

Texniki - kriminalistik vasitələr onları tətbiq edən subyektlərə görə: müstəntiq və təhqiqatçı (istintaq çemodanı, fotoaparat, axtarış vasitələri və s.), mütəxəssis və ekspert tərəfindən (müxtəlif tədqiqat aparatları) istifadə olunan vasitələrə bölünürlər.

Təyinatına görə texniki - kriminalistik vasitələr aşağıdakılara bölünürlər:

1. Axtarıcı texniki - kriminalistik vasitələr;

2. Obyektlərin qeyd edilməsi və götürülməsində istifadə olunan texniki – kriminalistik vasitələr;

3. Obyektlərin tədqiq edilməsində istifadə olunan texniki - kriminalistik vasitələr ;

Maddi obyektlərin aşkar edilməsi üçün müxtəlif texniki vasitələrdən ,elmi üsullardan və metodlardan istifadə edilir .

Görünməyən, zəif görünən və mikroskopik obyektlərin axtarılması vasitələri əl izlərinin, toz, saç və sair mikrohissəciklərin aşkar edilməsi üçün nəzərdə tutulmuşdur. Bu məqsədlə xüsusi kriminalistik lupalardan,alüminium, qrafit, hiss , mis oksidi və dəmir tozlarından istifadə olunur (metal tozlarını istifadə edən zaman maqnit fırçasından istifadə olunur). Son zamanlar əlvan rəngli metallar üzərində qalmış tər piy izlərini aşkar etmək üçün “kvant” lümenessensiya tozu tətbiq edilir. Əl izlərinin aşkar edilməsini digər mühüm vasitələrindən biri də yod buxarıdır .

Mikroobyektlərin axtarılması üçün iri böyüdücü lupalardan , ultrabənövşəyi UK-1, OLD -41 qurğularından istifadə edilir . Ultrabənövşəyi şüalarla işləyən qurğular qan, sperma və s . üzvi birləşmələrin hissəciklərini aşkar etməyə imkan verir .

Atəş izlərini , şübhə edilən şəxsi paltarı üzərində dəmir qırıntılarını aşkar etmək üçün C – 70 , “ Voron-3 ” cihazlarından istifadə edilir .

Soyuq və odlu silahların , güllələrin , giliz və patronların , sındırma alətlərinin , metal pulların və başqa metal predmetlərin aşkar edilməsi üçün kütləsi 1 kq 400 q olan qaldırıcı maqnit axtarıcı tətbiq olunur . Bu cihaz vasitəsilə maye və dənəvər mühitlərdə qara metaldan hazırlanmış obyektləri aşkar edib çıxarmaq olur . Həmin obyektlər binalarda və qurğularda axtarılan zaman “İMP” və “İRİS” metalaxtaran cihazlarından istifadə olunur.

Paltarda, yataqda, mebel ləvazimatlarında metal məmulatların aşkar edilməsini kiçikqabaritli elektron metal axtaran “QAMMA” aparatı vasitəsilə həyata keçirmək olar. Bununla yanaşı, hüquq mühafizə orqanlarının istifadəsində qiymətli metalların(qızıl,platin) axtarılması üçündə cihazlar vardır.

İstintaq təcrübəsində yumuşaq mebellərin müayinə edilməsi, sututarlarda meyidlərin aşkar etmək məqsədilə metal şuplardan və trallardan istifadə edilir.

Kriminalistika elminin qarşısında duran məsələləri həll etmək üçün cinayət prosesində texniki vasitələrin tətbiqi aşağıda göstərilən prinsiplərlə uyğun olmalıdır:

1. Texniki-kriminalistik vasitələrin tətbiqi vətəndaşların qanuni hüquq və mənafələrini pozmamalı, etik və əxlaq normalarının tələblərinə cavab verməlidir (humanistləşmə, demokratikləşmə və s.);

2. Sübuti əhəmiyyət kəsb edən informasiya mənbələrinin və maddi sübut olan obyektlərin saxlanması təmin edilməlidir. Texniki-kriminalistik vasitələri tətbiq edən subyektlərdən yalnız ekspertin səlahiyyəti çatır ki, tədqiq edilən obyektin xarici görkəmini dəyişə bilsin və ya onu sərf edib məhv edə bilsin (o da nadir hallarda);

3. İstifadə edilən texniki - kriminalistik vasitələr elmi cəhətdən əsaslandırılmış və etibarlı olmalıdır. Eyni zamanda effektiv, təhlükəsiz və iqtisadi cəhətdən sərfəli olmalıdır;

4. Texniki - kriminalistik vasitələrin tətbiqi və onun nəticələri istintaq və məhkəmə hərəkətlərinin protokolunda, ekspertin rəyində və digər prosessual sənədlərdə öz əksini tapmalı, yəni

qanuni olmalıdır. Eyni zamanda, texniki-kriminalistik vasitələr, ona səlahiyyəti çatan şəxslər tərəfindən tətbiq edilməlidir.

Kriminalistik texnikanın tətbiq edilməsinin hüquqi əsasları.

Texniki - kriminalistik vasitələrin tətbiq edilməsinin iki forması mövcuddur:

1. **Prosessual forma** – Azərbaycan Respublikası CPM-in normalarına əsasən;

2. **Qeyri-prosessual forma** – əməliyyat-axtarış fəaliyyətində texniki-kriminalistik vasitələrdən istifadə edilməsi(«Azərbaycan Respublikası DİN-in 22.04.2002-ci il tarixli 155 sayılı əmri ilə təsdiq edilmiş «Cinayətlərin qarşısının alınması, istintaqı və açılmasının və daxili işlər orqanlarının struktur xidmət sahələrinin qarşılıqlı əlaqəsinin təşkilinə dair»Təlimat»).

Kriminalistikanın tətbiqi o vaxt hüquqi cəhətdən əsaslı olur ki, onun tətbiqi cinayət-prosessual qanununda bilavasitə göstərilsin və ya tövsiyə edilsin, ya da ki, qanunun məzmunu bunun tətbiqinə zidd olmasın.

Əvvəla, bunlara ümumi hüquqi əsas Azərbaycan Respublikası CPM-in 8-ci maddəsində göstərilən cinayət-mühakimə icraatının vəzifələrində göstərilən tələblərdən irəli gəlir. Belə ki, şəxsiyyəti, cəmiyyəti və dövləti cinayətlərdən qorumaq, cinayətləri tezliklə açmaq, cinayət təqibi ilə bağlı bütün halları hərtərəfli, tam və obyektiv araşdırmaq, cinayət törətmiş şəxsləri ifşa və cinayət məsuliyyətinə cəlb etmək, cinayət törətməkdə ittiham olunan şəxslərin təqsirini müəyyən edərək onları cəzalandırmaq və təqsirsiz şəxslərə bəraət vermək məqsədilə ədalət mühakiməsini həyata keçirmək vəzifələrini yerinə yetirmək üçün istintaq prosesində bütün mühüm vasitə və

metodlardan, o cümlədən elmi-texniki vasitələrdən istifadə edilməsi nəzərdə tutulmuşdur.

Digər tərəfdən, Azərbaycan Respublikası CPM-in bir sıra maddələri bu və digər texniki-kriminalistik vasitələrin tətbiqinin mümkünlüyünü bilavasitə göstərir. Məsələn, Azərbaycan Respublikası CPM-in 236.4-cü maddəsində qeyd edilir ki, «zəruri hallarda müstəntiq baxışın aparıldığı yeri, ayrı-ayrı əşyaları ölçür, yerin və ayrı-ayrı əşyaların plan, sxem və cizgilərini tərtib edir, imkan olduqda isə onların foto, video və kino çəkilişlərini aparır». Həmin məcəllənin 237.3 maddəsində göstərilir ki, meyitin qəbirdən çıxarılmasında müstəntiqin göstərişi və ya icazəsi ilə foto, video və kino çəkilişindən və ya digər yazan texniki vasitələrdən istifadə edilə bilər və s.

Texniki-kriminalistik vasitələrin əməliyyat-axtarış fəaliyyətində geniş tətbiq olunmasına hüquqi əsas isə müvafiq normativ aktlar verir.

KTİ-nin ekspert kriminalistik laboratoriyalarında istifadə olunan texniki vasitələrin və avadanlıqların texniki sazlığına və səmərəli istifadəsinə nəzarəti həyata keçirir. Qanunvericiliklə müəyyən edilmiş qaydada hadisə yerlərindən götürülmüş güllə-giliz, əl-barmaq izlərindən, eləcədə tədqiqata daxil olmuş saxta pul və sənədlərdən, narkotik, güclü təsiredici psixotrop və digər maddələrdən ibarət kartotekaların, habelə odlu, soyuq silah və s. kolleksiyalarını yaradır.

Sual 2. Maddi sübutların aşkar edilməsində, qeyd edilməsində və götürülməsində istifadə edilən texniki - kriminalistik vasitələr.

Təcrübədə axtarış cihazları ilə yanaşı obyektlərin qeyd edilməsi və götürülməsi üçün müxtəlif texniki vasitələrdən istifadə olunur. Daktiloskopik plonka bu məqsədlə ən çox istifadə olunan vasitələrdəndir. Onlar qara və şəffaf rəngdə olur. Qara plonka ağ rəngli tozlar (alüminium , sink oksidi) vasitəsilə aşkarlanmış tərpil izlərinin qeyd edilməsi və istifadə edilməsi üçün istifadə olunur. Daktiloskopik plonkadan müxtəlif predmetlər üzərində qalmış paltar liflərinin, toz və digər mikrohissəciklərin götürülməsi üçün istifadə edilir. Daktiloskopik plonka linonium , taxta və asfalt üzərində aşkar edilmiş bəzi ayaq və nəqliyyat vasitələri izlərinin götürülməsində də tətbiq edilir .

İstintaq təcrübəsində həmçinin gipsdən , “K” pastasından ,plastilindən və s istifadə olunur .Gips ayaq və nəqliyyat vasitələrinin həcmi izlərinin götürülməsində istifadə olunur . “K” pastasının küməyi ilə sındırma alət və vasitələrinin izlərinin kiçik hissəciklərinin surətləri çıxarılır. Plastilin sındırma alət və vasitələri izlərinin surətlərini hazırlamaq üçün tətbiq edilir .

İstintaq təcrübəsində foto ,video və səsyazma aparatlarından da istifadə olunur.

Fotoşəkilçəkmə qeyd etmə vasitəsi kimi hadisə yerində izlərin ,axtarış zamanı sübutların götürülməsini , istintaq hərəkətlərini həyata keçirilən şəraiti əks etdirmək üçün tətbiq edilir .

Təhlükəli cinayətlərin istintaqında və istintaq hərəkətlərinin dinamikada əks edilməsi tələb olduğu hallarda kino və ya video kameradan ,səsyazma üçün isə diktafondan şahidlərin,

zərərçəkmiş şəxslərin, şübhə edilən şəxsin, mütəhimin dindirilməsi və ifadənin yerində yoxlanması zamanı istifadə olunur.

İzlərin və obyektlərin aşkar edilməsi vasitələri çox müxtəlifdir. Onları bir neçə qrupa bölmək olar.

İşıqlandırma vasitələri izlərin və digər obyektlərin və digər obyektlərin axtarılması zamanı müxtəlif işıqlandırma vasitələrindən istifadə olunur. Kriminalistikada istifadə olunan işıqlandırma vasitələrini məqsədlərindən asılı olaraq üç növə ayırmaq olar:

a) ümumi işıq verən vasitələr, b) istiqamətləndirici işıqlandırma vasitələri, v) xüsusi işıq mənbələri.

Xüsusi işıq mənbələrinə müxtəlif tipli ultrabənövşəyi qurğular aiddir. Ultrabənövşəyi şüalar zəif görünən və görünməyən qanı, spermanı, tər və insan orqanizminin digər ifrazatlarını, bəzi kimyəvi maddələri (neft məhsulları, yapışqan və s.) aşkar etməyə imkan verir. Amma yadda saxlamaq lazımdır ki, ultrabənövşəyi şüalarla bəzi izləri və obyektləri 5 saniyədən çox şualandırmaq olmaz, çünki bu onlarda bəzi dəyişikliklərin baş verməsinə səbəb olur. Hadisə yerində metal, dırnaq, boya hissəciklərini, atəş izlərini aşkar etmək üçün elektron-optik dəyişdiricilərdən istifadə olunur.

Optik cihazlar. Bəzi hallarda insan gözləri kiçik izləri və müxtəlif mikro obyektləri aşkar edə bilmir. Onların aşkar edilməsi üçün böyüdücü optik vasitələrdən istifadə olunur. Sadə optik vasitələrə zərrəbinlər aiddir. İzlərin və digər obyektlərin aşkar edilməsi üçün müxtəlif zərrəbinlər – qatlanan, ştativli, ölçülü, ikiokulyarlı və s. tətbiq olunur.

Bəzi hallarda istintaq hərəkətlərinin keşirilməsində mikroskoplardan da istifadə olunur. Bir qayda olaraq mikroskoplar maddi subutların tədqiqi mərhələsində tətbiq olunur.

Dərinin papilyar naxışlarını aşkar etmək üçün tətbiq edilən vasitələr. İlk növbədə obyekt üzərində saxlanılmış papilyar naxışları optik (vizual) metodlarla axtarılması tövsiyyə edilir, çünki həmin metodlar izə və üzərində iz qalmış obyektə təsir etmir. Obyekt üzərində izləri yandan düşən və keçən işıq şüaları aşkar etmək üçün müxtəlif işıqlandırma vasitələri tətbiq olunur (məsələn, ON-9, ON-19 və s.).

Görünməyən papilyar naxışları aşkar etmək üçün müxtəlif tozlar- sink oksidi, qırmızı surquç tozu, sülugən, qrafit, his və s. (fiziki üsul) və ya reaktivlər – ninhidrin, ortodolidin, alloksan tətbiq olunur.

Metal, boya, hissəciklərin və digər izlərin aşkar edilməsi məqsədilə elektron optik dəyişdiricisindən istifadə olunur.

Axtarıcı cihazlar və alətlər. Basdırılmış meyitlərin axtarılmasında elektrik şup tətbiq olunur. Meyitin basdırıldığı yerin ətrafında olan torpağın elektrik keçirmə qabiliyyəti digər yerlərə nisbətən daha yüksək olduğunu elektrik şup vasitəsi ilə müəyyən etmək olur. Sututarlarda meyit və onun hissələrini aşkar etmək məqsədilə «Tral»dan istifadə olunur.

Metal obyektlərin axtarılması üçün induksiya metalaxtaranlardan istifadə olunur. Kriminalistik məqsədlər üçün istifadə olunan metalaxtaranlara maqnit qaldırıcı “MİP”, “QAMMA”, maqnit axtarıcı “İSKRA” və s. misal göstərmək olar. Onlarda çatışmayan cəhət qara və əlvan metallara eyni dərəcədə reaksiya verməsidir.

Sübutların qeyd edilməsi və götürülməsi vasitələri. Maddi sübutların yığılmasının bir elementi də qeyd etmədir. Qeyd etmənin məqsədi sübutların predmetinə aid olan faktiki məlumatların prosesual qaydada əks etdirilməsidir. Sübut əhəmiyyəti kəsb edən məlumatların qeyd etmə vasitələri informasiyanın növündən asılıdır.

Qeyd etmənin müxtəlif formaları istifadə olunur:

Verbal – protokollaşdırma, səs yazma;

Qrafik – qrafik əks etmə (sxemli və miqyaslı plan, çertyoj, rəsm, eyni zamanda rəsm üsulu ilə çəkilmiş portretlər);

Əşyavi - əşyanın özünün götürülməsi, onun surətinin hazırlanması (müxtəlif kütlə və materiallardan istifadə olunur);

Əyani təsvir – foto , kino və video çəkilişlər.

Əl-barmaq, yalın ayaq izlərinin götürülməsi üçün xüsusi daktiloskopik plyonkalardan istifadə olunur. Ayaqqabı, nəqliyyat vasitələri, sındırma izləri müxtəlif kütlələrlə götürülür. Onlara plastilin, parafin, gips, “K” pastası və digər bərk və maye kütlələri misal gətirmək olar.

Mikroobyektlərin götürülməsi üçün xüsusi yapışqan lentlərdən və qurğulardan (məsələn ,”Parus”) istifadə edilir.

Cinayət işi üzrə istintaq hərəkətlərinin keşirilməsində elmi-texniki vasitələrin dəstlərindən də istifadə olunur. Bunlara hadisə yerinə baxış, axtarış üçün universal dəstlər və ya hadisə yerində əl-barmaq, ayaq, sındırma izləri ilə, mikroobyektlərlə, bioloji mənşəli izlərlə işləmək üçün, narkotiklərin ekspert analizi üçün və digər xüsusi dəstləri göstərmək olar.

Sual 3. Maddi sübutların ilkin və ekspert tədqiqatlarında istifadə olunan texniki-kriminalistik vasitələr .

Obyektlərin ilkin tədqiqi zamanı mikroskoplar, lupalar, xətkəşlər, ruletkalar, pərgarlar və s. texniki vasitələr tətbiq olunur.

Axtarılan şəxslərin kompozision portretini tərtib etmək üçün İKR-2 cihazından istifadə edilir. Bundan əlavə: civə, kvars lampaları, elektron optik dəyişdiricisi, narkotik maddələrin ekspress analizi üçün «Politest» dəsti, «Kontrast» cihazı (bu cihaz nəqliyyat vasitələrinə baxış zamanı zavod nömrələrinin dəyişdirilməsi hallarını, boya örtüklərinin qalınlığını müəyyən etməyə imkan verir), «Kinovar» cihazı (portfellərdə, çantalarda, paltarların ciblərində gizlədilmiş qızılın aşkar edilməsi üçün) və s. tətbiq edilir.

Ekspert tədqiqatlarında «Ularus» qurğusundan geniş istifadə edilir. Bu universal qurğu əl, sındırma alət və vasitələrinin izlərinin, sənədlərin və s. obyektlərin şəklinin çəkilməsi və tədqiqi üçündür. Bu qurğuda infraqırmızı və ultrabənövşəyi şüalar vasitəsilə şəkilçəkmə, makro və mikro şəkilçəkməni həyata keçirmək, diopozitivləri hazırlamaq da mümkündür.

Güllələr, gilizlər və patronlar üzərində qalmış mikroizləri tədqiq etmək, meyitdən çıxarılmış güllə üzərindəki izlərlə eksperimental güllənin üzərindəki izləri optik üst-üstə qoyma metodu ilə tutuşdurulması üçün müqayisəli kriminalistik mikroskopdan istifadə edilir (MKM). Bu qurğudan eyni zamanda, kağız və metal pulların, möhür və ştampların əkslərini tədqiq etmək üçün də istifadə edilir.

Odlu silahların hissə və mexanizmlərindən güllənin, patronun, gilizin üzərində qalan izlərin, həmçinin butulkanın, stəkanın yan səthlərində qalmış əl izlərinin şəklinin çəkilməsi üçün «Razvyorka» qurğusu mövcuddur. Çətin görünən əl izlərinin komission tədqiqi üçün «Daktiloskopiya» qurğusu tətbiq edilir.

Qeyd olunan qurğu və cihazlar ən-ənəvi kriminalistik tədqiqatlarda istifadə olunan texniki vasitələrin yalnız bir qismini təşkil edir . Bunlarla yanaşı, maddi subutların ən müasir səviyyədə tədqiqini təmin edən xüsusi cihazlardan istifadə edilir .

Spektral analiz vasitəsilə naməlum maddəni və onun kimyəvi tərkibini müəyyən edirlər. Bu metal lak-boya örtüklərinin, yanacaq-sürtkü materiallarının və s. tədqiqi zamanı tətbiq edilir.

Lüminessensiya analizi bəzi maddələrin onlara infraqırmızı və ultrabənövşəyi şüalar vasitəsilə təsir edən zaman işıq şüaları buraxmasına əsaslanır.

Xromotoqrafiya metodu maddələrin tərkib hissələrinə parçalanmasına əsaslanır. Bu metod bəzi neft məhsullarının, sintetik maddələrin, spirt məmulatlarının, tez alışan materialların tədqiqində istifadə edilir.

Elektroforez metodu boyaların, mürəkkəblərin, yapışdırıcı və s. maddələrin tədqiqində istifadə edilir.

Son vaxtlar hüquq-mühafizə orqanlarında təyinatına və qablaşdırılmasına görə fərqlənən müxtəlif istintaq çəmodanlarından istifadə olunur.

Daxili işlər orqanlarında universal və unifikasiya olunmuş (vahid şəkllə salınmış) çəmodanlardan daha çox istifadə olunur .

Onlar müstəntiqlər .təhqiqatçılar və kriminalistlər üçün nəzərdə tutulmuşdur . Son illər həmin çemodanlar hüquq mühafizə orqanlarına “Kremen-M1”, “Kremen-M2 ” adları altında daxil olur. Bu çemodanlarda aşağıdakı texniki vasitələr vardır:

- əl izlərinin aşkar edilməsi ,gütürülməsi və qeyd edilməsi üçün vasitələr (PDM-Ç,PDM-B,PDML-C,yod trubkası,fırçalar,müxtəlif tozlar,tünd rəngli və şəffaf daktiloplonkalar,daktiloskopiya etmək üçün mətbəə boyası,rezin diyircək və s.)

- mikrohissəcikləri aşkar edib gütürmək üçün kriminalistik lupa ,yapışqanlı plynka,pinset,şüşə kolbalar və s .

- həcmi izlərin sürətini hazırlamaq üçün :gips , “K” və “U” silikon pastaları , “Prelest” lakı və s .

- plan sxemlərin tərtib edilməsi üçün ruletka, xətkəş, ştangensirkul,kompas,kağız, yazı ləvazimatları və s.

- fotoşəkil çəkmək üçün “Zenit” fotoaparatu,fotolent üçün kassetlər,fotofokus halqaları,miqyas xətkəşi və s .

- gütürülən obyektləri qablaşdırmaq üçün şüşəkəsən ,qayçı ,müxtəlif ölçülü polietilen kisələr və s .

Bunlardan əlavə çemodanda elektrik fanarı,gərginlik ölçən indikator, çəkil, bıçaq və s. olur.

Ən universal kriminalistik komplektləri səyyar kriminalistik laboratoriyalardır. Onlar avtomobillər üzərində quraşdırılmışdır. Kriminalistik laboratoriyalar hadisə yerinə baxış və digər istintaq hərəkətlərinin yerində həyata keçirilməsi üçün nəzərdə tutulmuşdur.Bu laboratoriyalar əsas və əlavə bölmələrdən ibarətdir. Əsas bölmədə müxtəlif prosessual və texniki (dindirmə

protokolunun tərtib edilməsi və s) hərəkətlər , əlavə bülmədə foto materialların hazırlanması , şəkillərin çıxarılması ,maddi sübutların tədqiqi və s həyata keçirilir .Bundan əlavə kriminalistik laboratoriyalarda içərisində mikrohissəciklərin gütürülməsi üçün “Veterok” cihazı, ultrabənüvşəyi işıqlandırıcı , mikroskop, kinokamera, maqnit qaldırıcı ,əl-barmaq izlərinin ,həcmi ayaq izlərinin gütürülməsi ,meyidin müayinəsi üçün nəzərdə tutulmuş vasitələr və s. predmetlər olan çemodanlar var.

Nəticə

Beləliklə, qeyd etmək lazımdır ki, kriminalistik texnikanın tətbiqi cinayətlərin açılması və istintaqı ilə yanaşı, həm də onların qarşısının alınmasında da mühüm rol oynayır. Profilaktik tədbirlər həm də cinayətin törədilməsinə şərait yaradan halların aşkar edilməsi və qarşısının alınmasına və aradan qaldırılmasına yönəlmişdir. Məsələn, pul əskinalarının və qiymətli kağızların saxta yolla hazırlanması cinayətlərinin çoxalması ilə əlaqədar kriminalistlər tərəfindən təklif edilmiş: kağızın tərkibinə xüsusi boyaların daxil edilməsi, banklarda rekvizitlərin, müdafiə torlarının olması həmin saxtalaşdırmanın aşkar edilməsinə kömək edir.

Texniki-kriminalistik vasitələrin ekspert-kriminalistlər tərəfindən laboratoriya tədqiqatlarında istifadə edilərək, istintaq üçün əhəmiyyət kəsb edən çoxsaylı məsələləri həll etmələri danılmazdır.

Söz yox ki, cinayətkarlar zaman keçdikcə cinayətləri törətmə üsul və vasitələrini dəyişirlər.

Digər tərəfdən, Azərbaycan Respublikası CPM-in bir sıra maddələri bu və digər texniki-kriminalistik vasitələrin tətbiqinin mümkünlüyünü bilavasitə göstərir. Məsələn, Azərbaycan Respublikası CPM-in 236.4-cü maddəsində qeyd edilir ki, «zəruri hallarda müstəntiq baxışın aparıldığı yeri, ayrı-ayrı əşyaları ölçür, yerin və ayrı-ayrı əşyaların plan, sxem və cizgilərini tərtib edir, imkan olduqda isə onların foto, video və kino çəkilişlərini aparır». Həmin məcəllənin 237.3 maddəsində göstərilir ki, meyitin qəbirdən çıxarılmasında müstəntiqin göstərişi və ya icazəsi ilə foto, video və kino çəkilişindən və ya digər yazan texniki vasitələrdən istifadə edilə bilər və s.